

Định vị hướng đi mới cho nông nghiệp ĐBSCL

Chủ nhật, 21/08/2016 16 giờ 17 GMT+0

NHÓM PV KINH TẾ

Bài 3: Thách thức từ biến đổi khí hậu ngày càng khốc liệt

Điều kiện sinh thái của vùng ĐBSCL có những lợi thế đặc thù hơn hẳn các vùng nông nghiệp khác trong cả nước, đất phù sa chiếm tỷ lệ lớn, nguồn nước dồi dào, khí hậu ôn hòa, con người ĐBSCL nhạy bén với kinh tế thị trường và tiếp cận khoa học công nghệ... Tuy nhiên, xu hướng gia tăng hạn, mặn dưới tác động của biến đổi khí hậu (BĐKH), nước biển dâng và sự sụt giảm nguồn nước ngọt sông Mekong đang làm thay đổi mạnh mẽ các điều kiện phát triển nền tảng của vùng.

Đối mặt trước nhiều thách thức

Trong 6 tháng đầu năm 2016, ĐBSCL có 10/13 tỉnh, thành bị ảnh hưởng do xâm nhập mặn, hạn hán, thiếu nước ngọt; tác động này đã làm cho ĐBSCL giảm 1,14 triệu tấn lúa; cá, tôm, diện tích trồng cây ăn trái chết hàng loạt, người dân thiếu nước ngọt... sơ bộ ước thiệt hại trên 5.000 tỉ đồng, chưa kể các thiệt hại gián tiếp. ĐBSCL là khu vực có địa hình thấp trũng với nhiều vùng tiếp giáp biển nên rất dễ chịu tác động nặng nề khi nước biển dâng. Nếu mực nước biển dâng 1m có thể làm 38,9% diện tích ở ĐBSCL bị ngập và 35% dân số bị ảnh hưởng. Theo Thứ trưởng Bộ NN&PTNT Hoàng Văn Thắng, hằng năm ĐBSCL có 1,9 triệu ha đất bị ảnh hưởng bởi lũ, khoảng 1,2-1,4 triệu ha bị ảnh hưởng của phèn và khoảng 1,6 triệu ha đất tại các vùng ven biển bị ảnh hưởng nước mặn, thiếu nước ngọt. Một bất lợi nữa là các tác động của các đập thủy điện thượng nguồn đã và đang làm suy giảm lượng nước ngọt, phù sa đổ về ĐBSCL. Theo Cục Quản lý tài nguyên nước (Bộ Tài nguyên và Môi trường), độ mặn lớn nhất đo được đầu năm 2016 đều cao hơn so với trung bình nhiều năm, ranh giới độ mặn 4g/lít đã lấn sâu tới 90-95km trên sông Vàm Cỏ, 45-65km trên sông Tiền, 55-60km trên sông Hậu và 60-65 km ở khu vực ven biển Tây (sông Cái Lớn). Trước khi chưa có các đập thủy điện trên dòng chính sông Mekong, hằng năm, ĐBSCL tiếp nhận khoảng 150 triệu tấn phù sa từ mùa lũ (sông Tiền 120 triệu tấn, sông Hậu 30 triệu tấn), những năm lũ lớn, lượng phù sa về khoảng 200 triệu tấn, lũ nhỏ cũng khoảng 100 triệu tấn phù sa bồi đắp cho vùng. Còn hiện tại, lượng phù sa xuống ĐBSCL chỉ khoảng 90 triệu tấn/năm, điều này làm cho xói lở bờ sông và bờ biển nghiêm trọng hơn; chất lượng nguồn nước, tính đa dạng sinh học, hệ thống giao thông thủy, sinh kế của người dân bị ảnh hưởng nặng nề.

Phát triển nông nghiệp ĐBSCL đang đối mặt trước những thách thức từ biến đổi khí hậu.

Trên thực tế, hạ tầng phục vụ cho sản xuất nông nghiệp, các giải pháp trữ nước ở một số khu vực chưa đáp ứng được yêu cầu chuyển đổi và xây dựng vùng sản xuất tập trung quy mô lớn, đặc biệt có những công trình không còn phù hợp với mục tiêu thiết kế ban đầu. Theo Tiến sĩ Võ Hữu Thoại, Phó Viện trưởng Viện Nghiên cứu Cây ăn quả Miền Nam, những năm gần đây, hạn hán và xâm nhập mặn đã xuất hiện tại khu vực ĐBSCL với tần suất ngày càng nhiều và không theo quy luật đã gây những tổn thất lớn cho con người, đất đai và cây trồng. Nước mặn đã xâm nhập hầu hết những vùng trồng cây ăn trái tập trung của tỉnh Bến Tre, Vĩnh Long, Tiền Giang, Trà Vinh, Hậu Giang, Sóc Trăng... Việc nghiên cứu ảnh hưởng của mặn trên cây trồng từ lâu đã được các nhà khoa học chú ý nhưng phần lớn còn tập trung trên cây ngắn ngày, trên cây ăn trái chưa có nhiều kết quả nghiên cứu và đưa vào ứng dụng thực tế cây trồng chống chịu mặn, nên khó trở tay khi mặn xâm nhập trên diện rộng.

GS.TS Nguyễn Ngọc Trân, nguyên Phó Chủ nhiệm Ủy ban khoa học và kỹ thuật Nhà nước, cho rằng: "Các hoạt động sản xuất và sinh hoạt của người dân tại ĐBSCL trong những tháng mùa khô phụ thuộc rất lớn vào nguồn nước sông Mekong. Mùa khô năm 2015-2016, hầu như không có mưa trong hạ lưu khu vực ĐBSCL, nó đã bóc trần sự lệ thuộc của nguồn nước sông Mekong chảy về hạ lưu vào lượng nước xả ra từ các đập của chuỗi đập thủy điện Trung Quốc". Các lợi thế của ĐBSCL về vùng trồng lúa nước, trái cây nhiệt đới, thủy sản... đang suy giảm theo hướng làm mất đi theo sự thay đổi các điều kiện tự nhiên của quá trình phát triển. BDKH đang thách thức năng lực đổi mới và năng lực chuyển dịch cơ kinh tế- xã hội của ĐBSCL. Tiến sĩ Trần Đình Thiên, Viện trưởng Viện Kinh tế Việt Nam, ví von: "Bài hát đầy chất lãng mạn về vùng trái cây, về phù sa, về vựa lúa... đang đối nhip trước tác động cực đoan của BDKH". Đã đến giai đoạn không thể bàn về sự phát triển mang tính chiến lược của vùng với cách nhìn lợi thế như

cũ. Tiến sĩ Trần Đình Thiên cho rằng cần đánh giá đúng xu thế và triển vọng thay đổi các điều kiện, lợi thế phát triển cơ bản của vùng. Bởi sinh kế của người dân đang bị đe dọa nghiêm trọng.

Người dân trần trở sinh kế

Lợi thế lớn nhất của vùng là nguồn tài nguyên thiên nhiên để trồng trọt và chăn nuôi đang ngày một suy giảm, trong khi dân số tăng, diện tích đất canh tác trên đầu người thấp. Điều này đã khiến cho việc "giải bài toán" nâng cao thu nhập cho nông dân càng trở nên khó khăn. Ông Ngô Tuấn Kiệt, Chủ Cơ sở sản xuất cây giống và hoa kiểng Tuấn Kiệt, ở ấp Tây Lộc, xã Vĩnh Thành, huyện Chợ Lách, tỉnh Bến Tre, cho biết: "Chưa bao giờ người dân chúng tôi nhận thức sâu sắc các tác động của BĐKH và nước biển dâng như đầu năm 2016, mặn đã xâm nhập vào hầu hết các vùng sản xuất cây giống của tỉnh. Nếu không có giải pháp chống mặn hiệu quả, tới đây làng nghề sản xuất cây giống và hoa kiểng sẽ rất khó tồn tại và phát triển". Theo ông Kiệt, dù diện tích đất canh tác trên đầu người thấp nhưng nhờ phát triển sản xuất cây giống và hoa kiểng mà nhiều hộ gia đình tại Làng nghề sản xuất cây giống và hoa kiểng Cái Môn thuộc xã Vĩnh Thành đã có được thu nhập từ hàng trăm triệu đến cả tỉ đồng mỗi năm. Tuy nhiên, khi đối mặt với nước mặn, hầu hết bà con đều lúng túng không biết ứng phó ra sao. Có nhiều hộ dân khoan giếng với mong muốn lấy nước ngầm tưới cho cây nhưng không hiệu quả do nước cũng bị nhiễm mặn và phèn. Một số nông dân còn đầu tư máy lọc nước mặn thành nước ngọt để phục vụ sản xuất nhưng chi phí đầu tư quá cao. Hiện người dân rất mong nhà nước cần có các khuyến cáo và hỗ trợ kịp thời để giúp giữ lại làng nghề truyền thống nơi đây, đồng thời cũng đảm bảo sinh kế lâu dài.

Trong vụ hè thu 2016, nông dân sản xuất lúa tại TP Cần Thơ và nhiều tỉnh vùng ĐBSCL đã gặp nhiều khó khăn trong thu hoạch lúa do gặp phải các trận mưa liên tục.

Ảnh: KHÁNH TRUNG

Ông Nguyễn Quang Long, Chủ cơ sở cây giống Quang Long, xã Sơn Định, huyện Chợ Lách, tỉnh Bến Tre cũng cho rằng, Nhà nước cần dành nhiều sự quan tâm trong việc giúp nông dân chủ động ứng phó với BĐKH và nước mặn xâm nhập, đặc biệt công tác dự báo phải làm thật tốt. Nước mặn bất ngờ xuất hiện sớm ngay dịp Tết Nguyên đán, nhiều bà con không biết đã lấy tưới cho cây trồng, khiến thiệt hại khá lớn. Chợ Lách là huyện nằm ở thượng nguồn của các sông Hàm Luông và Cổ Chiên, trước giờ các xã Sơn Định, Vĩnh Bình và Phú Phụng... chưa bị nước mặn nhưng năm nay mặn đã trùm kín. Còn bà Nguyễn Thị Thoa, xã Nhơn Nghĩa A, huyện Châu Thành A, tỉnh Hậu Giang, cũng cho biết: "Gia đình chỉ có 2 công lúa, làm không hiệu quả nên chuyển sang trồng rau màu, thu nhập khá hơn trước. Nhà nước chủ trương chuyển đất lúa kém hiệu quả sang trồng màu, tôi thấy rất hay nhưng lo là nhà nào cũng chuyển đổi mà tiêu thụ sản phẩm không được thì rất nguy. Trong khi thời tiết những năm gần đây diễn biến rất bất thường, lúc thì nắng dữ dội, lúc mưa dầm dề, sản xuất rất khó khăn".

Theo kịch bản mà Cục quản lý tài nguyên nước đưa ra, trong vòng 50 năm tới, 47% diện tích ĐBCSL bị nhiễm mặn 4‰, mặn trên 1‰ sẽ trùm khoảng 64% diện tích của vùng. Theo GS.TS Bùi Chí Bửu, Viện Khoa học Kỹ thuật nông nghiệp Miền Nam, cần phải quản lý, sử dụng tốt nguồn nước mặt trong tình hình khan hiếm này, nước ngầm phải để dành cho thế hệ con cháu sau. Cần nhanh chóng quy hoạch, phát triển sản xuất nông nghiệp ĐBSCL trên cơ sở đa dạng sinh học, đa dạng các loại cây trồng vật nuôi

Tại Diễn đàn MDEC-Hậu Giang 2016, Phó Thủ tướng Vương Đình Huệ, Trưởng Ban chỉ đạo Tây Nam Bộ đã yêu cầu các bộ, ngành liên quan và các địa phương phối hợp chặt chẽ để giải quyết vấn đề thích ứng BĐKH của cả nước và vùng ĐBSCL. Cần giải bài toán tổng thể về quản lý nguồn nước. Cần hành động ngay, không được chậm trễ và có các giải pháp mang tính tổng thể, căn cơ lâu dài cho ĐBSCL phát triển. Đã đến lúc không nói chung chung mà các cơ quan chức năng cần có các thông tin và hướng dẫn hết sức cụ thể cho người dân và doanh nghiệp hiểu.

chứ không nên tập trung nhiều vào việc sản xuất lúa 3 vụ. Chú ý chuyển đổi từ lúa 3 vụ sang sản xuất 2 vụ lúa- 1 vụ màu trong vụ xuân hè nhằm tiết kiệm nước tưới và cải tạo đất. Hiện có khá nhiều loại cây trồng tiết kiệm nước có thể vận động nông dân phát triển như: mè, đậu xanh, dưa hấu, đậu nành... Vấn đề là cần tập trung hỗ trợ nông dân trong cơ giới hóa sản xuất và tiêu thụ sản phẩm. Cây ăn trái là thế mạnh của ĐBSCL cần quan tâm phát triển, bởi nhiều loại cây ăn trái không chỉ tiết kiệm được nước tưới mà có khả năng chống chịu hạn, mặn rất cao. Đặc biệt là khi ngành nông nghiệp và các bộ ngành Trung ương quyết tâm đầu tư cho khoa học nông nghiệp.v

Bài 4: Cần đầu tư mạnh mẽ cho khoa học nông nghiệp